

Barbara Konarska-Pabiniak

Towarzystwo Naukowe Płockie

Biuletyn Polonistyczny 28/3-4 (97-98), 110-118

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE

/1979-1984/

Towarzystwo Naukowe Płockie jest jednym z najstarszych spośród istniejących obecnie w Polsce. Założone zostało w 1820 r. przy ówczesnej Szkole Wojewódzkiej Płockiej i należy do tej grupy placówek, które funkcjonują głównie dzięki pracy członków Towarzystwa uprawiających naukę obok pracy zawodowej. Z tego też powodu należy stosować nieco inne kryteria oceny jego pracy. Dotychczasowa działalność Towarzystwa dobrze świadczy o społecznym i naukowym zaangażowaniu jego działaczy. Pozytywnym objawem jest wzrost liczby członków. W r. 1968 Towarzystwo liczyło 211 członków, zaś pod koniec 1984 - już 570. Warunkiem przyjęcia do Towarzystwa jest wyższe wykształcenie, a wykształcenie humanistyczne ma ponad 200 osób.

Majątek Towarzystwa, gromadzony od lat, stanowił w 1983 r. 62 miliony złotych. Towarzystwo ma własne dochody, ponadto jest dotowane przez Wydział Kultury Urzędu Wojewódzkiego i Urząd Miejski (łącznie 12 milionów zł). Otrzymuje również dary pieniężne z zakładów pracy (ok. 1 mln zł). Mimo to istnieje poważny niedobór finansowy (w r. 1983 wynosił on ponad 3 mln zł). Rzutuje to na pracę Towarzystwa i na preferowanie tych dyscyplin naukowych, których działalność przynosi zyski finansowe.

Towarzystwo stwarza warunki umożliwiające aktywizację naukową swoich członków. Każdy ma możliwość pracy w komisjach albo sekcjach TNP. Wg sprawozdania z 1984 r. powołano 5 komisji. Są to: Komisja Badań Naukowych, Wydawnicza, Biblioteczna i Wystawowa, Komisja Popularyzacji Nauki i Powiązań z Młodzieżą, Komisja Opieki nad Zabytkami. Poszczególne komisje działają w 12 sekcjach: historycznej, literatury i kultury języka,

socjologicznej, ikonograficznej, architektury i urbanistyki, zoologicznej, badań energii alternatywnych, zastosowań matematyki, systemowej organizacji zarządzania, inżynierii lądowej, maszyn rolniczych i aparatury procesowej.

Ta początkowo humanistycznie sprofilowana placówka, kładąca duży nacisk na badania regionalne, popularyzuje obecnie dyscypliny techniczne. Najliczniejsze i najaktywniejsze są właśnie sekcje obejmujące nauki ścisłe i politechniczne. One też poważnie pomnażają budżet Towarzystwa. Pozostałe sekcje (socjologiczna, ikonograficzna, architektury i urbanistyki, zoologiczna) prowadzą badania dotyczące zagadnień regionalnych (problematyka młodzieży w Płocku, ochrona środowiska, konserwacja zabytków, rejestracja najważniejszych wydarzeń TNP).

Brak jest w TNP sekcji ludoznawstwa. Tematyka folklorystyczna podejmowana jest sporadycznie w ramach odczytów czy prac innych sekcji. W latach 1969-1984 sztuce ludowej poświęcono dwa odczyty, jedno spotkanie i jedną sesję. W 1970 r. dr Marcin Kamiński wygłosił odczyt "Oskar Kolberg - największy zbieracz folkloru w świecie". W 1973 r. odczyt dra Romana Rosiaka został połączony ze spotkaniem z poetami ludowymi. Podobne spotkanie odbyło się w roku następnym. W r. 1982 odbyła się konferencja muzealna pt. "Rzeźba ludowa Mazowsza", współorganizowana z Wydziałem Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Płocku oraz z Muzeum i Parkiem Etnograficznym w Sierpcu. Warto dodać, że w 1973 r. Towarzystwo otrzymało w darze od małżonków Przedpełskich, związanych z Bieżuniem, Sierpcem, a teraz z Warszawą - wartościowe zbiory etnograficzne, które eksponowane są w specjalnie wydzielonej sali im. Przedpełskich.

Nauki humanistyczne reprezentowane są przez dwie sekcje: historyczną oraz literatury i kultury języka. Sekcja history-

czna nawiązuje w swych badaniach, zgodnie ze statutem, do bogatych tradycji regionalnych i koncentruje się głównie nad dziejami Płocka i innych miast województwa (np. Gostynin). Referaty dotyczą najważniejszych rocznic historycznych w kraju i nawiązują tematycznie do terenu płockiego, np. powstania listopadowe i styczniowe, rozwój ruchu robotniczego i ludowego.

Sprawami historii literatury, literaturoznawstwa i językoznawstwa zajmuje się Sekcja Literatury i Kultury Języka. Sekcja powstała w 1969 r. na wniosek członka naszego Towarzystwa - poety Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego. On również został pierwszym przewodniczącym sekcji. W jej ramach opracował antologię poezji mazowieckiej (wydaną w 1974 r. ze środków finansowych uzyskanych z ZAiKS-u). W następnym roku - z okazji odsłonięcia pomnika Władysława Broniewskiego - wydano druk bibliofilski pt. "Trzy wiersze o Płocku" w nakładzie 999 egzemplarzy.

W r. 1974 sekcja zmieniła nazwę na - Sekcja Literatury i Pamiętnikarstwa. Od początku do tego roku liczyła tylko 5 członków. Tym razem podjęła prace organizacyjne nad "Słownikiem Pisarzy Mazowieckich". W ciągu 5 lat swego istnienia sekcja nie wykazała zbyt dużej aktywności. Zmiany nastąpiły w 1976 r., kiedy nową przewodniczącą sekcji (tym razem nazwanej Sekcją Literatury i Kultury Języka) została osoba mieszkająca w Płocku, nauczycielka-polonistka - mgr Danuta Rychlewska. Jej energia i zaangażowanie sprawiły, że nie tylko rozpoczęły się odczyty i spotkania naukowe (np. doc. dra hab. Romana Lotha "O »Chwilach« Jana Kasprowicza", dyskusja nad materiałami lingwistycznymi zebranymi przez mgr D. Rychlewską), ale i liczba członków sekcji wzrosła początkowo do 15, a po roku działalności pod nowym przewodnictwem - do 30 członków. Nawiązano - wcześniej planowaną - współpracę z Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza,

Instytutem Badań Literackich PAN, Zakładem Językoznawstwa PAN, Mazowieckim Ośrodkiem Badań Naukowych. Prace prowadzono w dwóch zespołach: literackim i językoznawczym. Zorganizowano sesje poświęcone Fredrze i Korczakowi. W ramach szkolenia wysłuchano wielu prelekcji i wystąpień, z których należy wymienić: M. Slavicek (z Zagrzebia): Więzy literackie i kulturalne między Polską i Jugosławią; Z. Beker: Jerzy Ostrowski - człowiek i pedagog; J. Czachowska: O problemach współczesnej literatury polskiej; J. Odrowąż-Pieniążek: Muzeum literatury w Polsce i na świecie; D. Rychlewska: Rola i znaczenie Stanisława Jachowicza w rozwoju kultury polskiej; Współczesny odbiór Janusza Korczaka i jego pisarstwa przez nauczycieli i młodzież; Specyfika wierszy Władysława Broniewskiego przeznaczonych dla dzieci; Władysław Broniewski jako autor dla dzieci. Na sesji zorganizowanej wspólnie przez TNP i IBL w 1981 r., poświęconej literaturze Młodej Polski, D. Rychlewska referowała temat "Literatura dziecięca Młodej Polski".

Zajmując się problemem kultury języka Sekcja nawiązała współpracę z doc. dr hab. Barbarą Falińską (Zakł. Językoznawstwa PAN), która wygłosiła kilka referatów: "Mazowizmy w mowie inteligencji", "Język inteligencji mazowieckiej", "O potrzebie utrwalania gwar" i in. W Studium Wychowawczyń Przedszkoli zorganizowano Koło Lingwistyczne, a doc. Falińska patronowała trzem pracom dyplomowym. Ponadto przy III Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Dąbrowskiej zorganizowano kółko językoznawcze. W czasie wakacji uczestnicy koła przebywali na obozie lingwistycznym. Nawiązano kontakt z Kołem Gwaroznawczym w Łomży, działającym pod opieką PAN. Sekcja m.in. zebrała i opracowała materiały naukowe uzyskane przez młodzież na obozie naukowym.

Od 1982 r. widoczne jest pewne osłabienie działalności

Sekcji. W sprawozdaniu figurowało nadal 30 członków, ale w ciągu roku odbyły się tylko dwa posiedzenia naukowe. Jedno z nich, zorganizowane wspólnie z sekcją historyczną, poświęcono problematyce opracowania słownika biograficznego zasłużonych płocczan. Dyskutowano nad kształtem projektowanej edycji.

W 1983 r. Sekcja przestała w ogóle pracować, a w sprawozdaniu czytamy, że jest w stadium reorganizacji. Przyczyną była rezygnacja mgr Danuty Rychlewskiej z funkcji przewodniczącej.

W październiku 1984 r. funkcję przewodniczącej objęła mgr filologii polskiej - Barbara Bednarska. Do końca tego roku zorganizowano dwie imprezy: spotkanie autorskie z Bogdanem Sobolskim i odczyt Andrzeja Partuma pt. "Awangardowe formy w sztucznej sztuce". W chwili obecnej Sekcja liczy 50 członków, a działalność jej jest przede wszystkim popularyzatorska.

Niezależnie od prac w sekcjach TNP prowadzi szeroką działalność odczytową, a także - wspólnie z instytucjami naukowymi (UW, PAN) - organizuje sesje naukowe. Spośród wielu tego typu imprez trzy były poświęcone literaturze: "Powstanie listopadowe w literaturze polskiej" (Płock - TNP, 20-21 IX 1980, współorganizator - Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza), wspomniana już sesja poświęcona literaturze Młodej Polski (1981) oraz "Kultura literacka ośrodków prowincjonalnych Królestwa Polskiego w drugiej połowie XIX w." (Płock - TNP, maj 1984, współorganizator - Zespół do badań nad życiem literackim Królestwa Polskiego UW, pod kierunkiem doc. dra hab. Stanisława Frybesa).

Dla porównania warto przyrzeć się interesującej nas działalności TNP w okresie wcześniejszym, tj. w latach 1968-1976. W 1968 r. zorganizowano sesję na temat twórczości Broniewskiego, a w 1976 r. - międzynarodową sesję naukową poświę-

coną pamięci Profesora Witolda Doroszewskiego pt. "Profesor Witold Doroszewski - uczyony i człowiek". Poza sesjami wygłoszone zostały odczyty: prof. W. Danka "Kraszewski a Matejko"; dra E. Bojarskiego "O Józefie Conradzie Korzeniowskim i conradologii". W 1974 r. zorganizowano spotkanie z międzynarodową grupą poetów w ramach III Warszawskiej Jesieni Poezji. Od 1977 r. większość odczytów i sesji poświęconych sprawom literatury i języka polskiego organizowano przy współudziale Sekcji Literatury i Kultury Języka. Poza Sekcją w tym czasie: prof. dr R. Kamienik wygłosił odczyt "Dowcip i anegdota w pismach Cicerona" i mgr S. Talikowski - "Reymont w kręgu rodzinnym". Ponadto w 1978 r. naukowcy zagraniczni wygłosili okazjonalnie dwa referaty: prof. F. Stieklowa "Motywy orientalne w twórczości Gustawa Zielińskiego i Adolfa Januszkiewicza" i dr W. Żebrowski z USA "Sienkiewicz i jego »Bez dogmatu«".

Tak przedstawia się propagowanie literatury i językoznawstwa w ramach działalności odczytowej i prac sekcji; obraz nie jest zbyt optymistyczny. Nie lepiej rysuje się ten problem w pracach innych Komisji. Działalność edytorska TNP obejmuje rocznie 100, a w 1984 r. już 150 arkuszy wydawniczych. TNP ma w swoim dorobku wiele pozycji, w tym: "Dzieje Płocka", "Sztuka Płocka", "Materiały do dziejów Ziemi Płockiej", "Drukarstwo płockie do roku 1918". Folklorowi i literaturze poświęcone są tylko dwie publikacje - wznawiana wielokrotnie książeczka Stanisława Kostaneckiego "Władysław Broniewski i Płock" i Jadwigi Gorzechowskiej "Wisła i wodniacy płoccy" (1983 r.). W latach 1982-1984 ukazały się na rynku wydawniczym trzy pozycje dotyczące życia literackiego i teatralnego Płocka: B. Konarska-Pabiniak "Inteligencja w życiu kulturalno-literackim prowincji na przykładzie Płocka w l. 1864-1890", /w:/ "Problemy życia

literackiego Królestwa Polskiego II połowy XIX w.", red. S. Frybes, Wrocław 1983, Oss.; tejże: "Teatr w dawnym Płocku 1808-1939, Wrocław 1984, Oss.; tejże: "Repertuar teatru w Płocku 1808-1939", IS PAN, 1982. Nie są to edycje lokalne, chociaż dotyczą Płocka.

Od 1956 r. systematycznie wydawany jest kwartalnik "Notatki Płockie". Ma on charakter interdyscyplinarny i zamieszcza artykuły z różnych dziedzin naukowych tematycznie związanych z Płockiem bądź Mazowszem. Artykuły dotyczące literatury polskiej ukazują się w nim sporadycznie. W l. 1979-1983 wymienić można ich jedynie kilka: w 1981 r. - numer poświęcony 100 rocznicy śmierci Gustawa Zielińskiego; 1983 r. - B. Konarska-Pabiniak: "Cztery postacie ze środowiska literackiego Płocka drugiej połowy XIX w."; oraz D. Rychlewska: "Wiersze dla dzieci - niedoceniona dziedzina liryki Władysława Broniewskiego". Niewielka ilość tematyki literackiej w piśmie nie jest oczywiście winą kwartalnika, po prostu lokalni badacze nie podejmują takiej tematyki.

TNP posiada bibliotekę, która jest jego głównym warsztatem naukowym. Biblioteka - nosząca imię Zielińskich, jej fundatorów - liczy obecnie 176 844 książek. Zbiory są systematycznie powiększane. Biblioteka ma charakter ogólnonaukowy, z przewagą piśmiennictwa humanistycznego. Podstawę księgozbioru stanowią materiały związane z Płockiem i jego regionem. Biblioteka prowadzi akcję upowszechniania zbiorów, organizuje wystawy książek, czasopism, starodruków i reprintów. W latach 1980-1983 zorganizowano kilka wystaw monograficznych, m.in. "Czesław Miłosz - laureat nagrody Nobla", "Gustaw Zieliński - życie i dzieło", "Klasyka polska - nabytki z lat 1981-1982", "Twórczość Stanisława Ryszarda Dobrowolskiego". Zorganizowano też wystawę

ok. 400 pozycji z różnych dyscyplin naukowych i popularnonaukowych wydanych przez Ossolineum. Wszystkie zaprezentowane przez Ossolineum pozycje wydawnictwo ofiarowało Bibliotece TNP.

Towarzystwo uruchomiło trzy oddziały terenowe: od 1969 r. - w Sierpcu i Wyszogrodzie, od 1972 - w Łęczycy. Oddział w Wyszogrodzie, liczący 47 członków, prowadzi szczególnie żywą działalność. Praca tego ośrodka koncentruje się w dużym stopniu na propagowaniu wiedzy literackiej. Nawiązano ścisłą współpracę z Instytutem Historycznym UW i Towarzystwem Literackim im. A. Mickiewicza, IBL PAN, ZLP, a także Muzeami i Towarzystwami zajmującymi się życiem i twórczością pisarzy (np. Konopnickiej, Kraszewskiego czy Czechowicza). W Oddziale Wyszogrodzkim zorganizowano 7 sesji naukowych (w latach 1979-1984), poświęconych twórczości Kochanowskiego, Słowackiego, Konopnickiej, Dąbrowskiej, Kraszewskiego, Czechowicza, Baczyńskiego. Odbiło się 5 spotkań naukowych na temat literatury Oświecenia, poezji Skamandra, drugiej awangardy, problemów życia literackiego w okresie międzywojennym. Sesjom i posiedzeniom towarzyszyły wystawy, a także olimpiady szkolne. Organizowano odczyty o Izabeli Czartoryskiej, Aleksandrze Brücknerze, Józefie Czechowiczu, Czesławie Miłoszu i Jerzym Andrzejewskim. Dużą zasługę w efektywnej działalności Oddziału mają m.in. mgr Edward Olbromski (przewodniczący) i mgr Janina Olbromska (oboje historycy).

Oddział w Sierpcu preferuje raczej tematykę etnograficzną. Świadczą o tym wystawy pn. "Problemy muzealnictwa etnograficznego na Mazowszu" czy "Szopki świąteczne". Wydano również druk bibliofilski "Sierpeckie kolekcje rzeźby ludowej" (oprac. mgr Tadeusz Czerwiński). Jest to wynik bogatej tradycji folklorystycznych w tym regionie. Literaturze poświęcony był tylko

jeden odczyt: J. Skuczyńskiego "»Pan Tadeusz« jako centrum polszczyzny" (1984).

Prace Oddziału Łęczyckiego koncentrują się wyłącznie na historii Łęczycy i jej zabytków.

Prześledzenie pracy Towarzystwa Naukowego Płockiego wraz z jego oddziałami pozwala stwierdzić, że tematyka literacka jako problem badawczy zajmuje w planach naukowych Towarzystwa dalsze miejsce i ma głównie charakter popularyzatorski. Jest to niewątpliwie efekt ogólnej tendencji, w wyniku której kierunek humanistyczny traci swą wyłączność w TNP. Pozostał jednak istotny i należy sądzić, że Zarząd i nowa Sekcja Literatury i Kultury Języka dołożą więcej starań, aby nie doprowadzić do jego całkowitej eliminacji.

Barbara Konarska-Pabiniak